

BİLGİSAYARLAR VE İNSAN YAŞAMI ÜZERİNDEKİ BAZI ETKİLERİ

Yrd.Doç.Dr.Yasemin G. İNCEOĞLU
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İletişim Fakültesi

Giriş

Her etkili araç gibi bilgisayarlar da hem yararlı hem zararlı olabilirler.Örneğin, ölüm döşeğindeki bir hastaya ait ayrıntılı bilgileri doktora anında ulaştırırken, diğer yandan, doktorların eline tüm kanser hastalarının listesini verebilmektedirler.Diğer yandan, iş yaşamına olumlu katkılarda bulunurken, aynı zamanda, emek-yoğun teknolojinin makine-yoğun teknolojiye doğru dönüşmesiyle birlikte, milyonlarca insanı yoksulluk ve işsizlikle karşı karşıya bırakabilirler.Bu faydaları arttırıp, zararları azaltmak için bilgisayar sistemlerinin yerleştirilmesi sırasında olası sorunlara karşı duyarlı olunması ve bilgisayarın getirdiği avantajların gözönünde tutulup kararlar verilmesi gerekmektedir.Bunu yapacak olanlar da programcılar, sistem kurucuları ve kanun yapıcılarıdır.Biz bu yazımızda, bilgisayar konusunda daha çok fikir sahibi olabilmek için, bilgisayarın neden olabileceği sosyal sorunlara da yer vermenin doğru olduğunu düşündük.

Bilgisayarın İş Yaşamındaki Etkileri

Bilgisayarlar iş yaşamında çeşitli biçimlerde kullanılmaktadırlar:Çalışanların çalışma ve etkinliklerini gözlemek, bina ve ulaşım masraflarından kaçınmak için bilgisayarları çalışanların evine kurmak vs. gibi.Tüm bu kullanımların şüphesiz risk ve yararları vardır:Örneğin, müdürler elemanlarının iş konuşmalarını, dakika dakika ortaya koydukları işleri ve müşterilerle temasa geçtikleri zamanı tesbit edebilirler.Günümüzde bile ,ABD'de toplam beş milyon çalışan memur ve işçinin işgücü ve verimlilik değerlendirmesi bilgisayarla yapılmaktadır.Eleştirmenlere göre, teknolojinin bu amaçla kullanılması, çalışanların özel yaşamlarına bir tecavüzü oluştururken, aynı zamanda ,onların sağlıklarını da tehdit etmektedir.Buna verilebilecek en belirgin örnek, Washington D.C.'de bir postanede çalışan Patricia Johnson'un durumu-

dur. Bölge kodlarına göre binlerce adresi dikkate alıp, dakikada elli mektup ayırarak bunların, dağıtımını yapacak olan yetmiş kamyonu aktarılması ile adeta bir atmaca gibi izlenildiğini, bunun kendisinde, işin ilk zamanlarında yaşadığı stresten daha fazla strese neden olduğunu söylemiştir.

Diğer taraftan, bilgisayarlar geniş ölçüde bilgiyi toplayıp, sentezleme yeteneğine sahip olduklarından, şirketlerde kişi haklarının ihlal edilmelerine ortam hazırlayabilirler. Bazı bilgilerin kötüye kullanılması kaçınılmazdır. Bu yüzden birçok çalışan kimse bu kötü kullanımı önleyebilmek için çalışanların dosyalarındaki bilgisayara girilmiş verilerin sınırlı tutulması önlemini başlatmışlardır. Veri kontrol sisteminin politikası gereğince, şahsa özel bilgiler, ancak şu nedenlerden ötürü ihtiyaç duyulduğunda toplanabilmektedir: 1-Belirli bir iş kararı vermede, 2-Maaş bordrosu, ek haklar veya diğer idari işlemlerde, 3-Devlete verilen bilgilerde. Bu politika gereğince bu bilgilerin şu dört yolla haksızca kullanımı söz konusu olabilmektedir: Gereksiz bilgi sormak, haksız yollardan bilgi toplamak (gizli soruşturmalar), tam ve doğru kayıt tutmamak ve bu bilgilere başka kimseler tarafından nüfuz edilip kullanılmalari konusunda yeterince kısıtlama getirememek. Tüm bu haksızlıklara karşı önlem olarak getirilen düzenlemeler arasında, çalışanlara, haklarında elde edilen bilgilerin bildirilmesi, ve onların siyasi ve dini düşünceleri veya cinsel yaşamları hakkında bilgi toplanmaması kuralı da yer alır.

Bilgisayarlar, işçilerin sorumluluk ve ustalıklarını azaltarak, oldukça karmaşık bir işte iş bölümü sağlamak suretiyle, belki belirli bir rahatlık yaratmakta, ancak aynı zamanda işgücü ihtiyacını da azalttıkları yapılan araştırmalar sonucu ortaya çıkmaktadır. Fakat yine de bazı istisnalar mevcuttur. Sekreterlerin büyük çoğunluğu, yaptıkları işin kalitesinden ve miktarından, ayrıca bilgisayarlar hakkında, patronlarından daha çok bilgiye sahip olmaktan hoşnuturlar. Bir araba fabrikasındaki işçiler bilgisayar eğitimine tabi tutulduklarında, yalnız vücutlarını değil, beyinlerini de kullanabildiklerine sevinmişlerdir. Buna karşın, General Motors fabrikasının bilgisayarlaştırılması sonucu, sosyal gücü az ve fazla ustalığa sahip olmayan 1300 kişinin işine son verilmiştir. Bir başka örnek de, General Electric fabrikasındaki işçi sayısının 19.000'den 10.000'e düşürülmesi olayıdır. Diğer yandan, bütün bunlar olumlu bir gelişme olarak, geride kalan işçilerin sorumluluklarının artmasına, şirketlerin işçilerin yeteneklerini geliştirmeye yönelik girişimlerde bulunmalarına, bu işçilere işlerinde eskiye oranla daha fazla yetki verilmesine ve işçi-işveren arası ilişkilerin yumuşamasına neden olmuştur.

Diğer yandan, bilgisayarlar Üçüncü Dünya Ülkelerindeki zengin-fakir farkını daha fazla açmıştır. Bunun temel nedenleri arasında, böylesine ileri bir teknolojinin yüksek düzeyli bir eğitimden geçilmesini gerektirmesi ve iş yaşamında emek-yoğun

istihdam politikasından bilgi-yoğun bir istihdam politikasına geçilmiş olması yatmaktadır.

1986-1989 yılları arasında yapılan bir araştırmanın sonucuna dayanarak, 200'den fazla kişinin çalıştığı iş yerlerinde bilgisayar kullanımına sempati ile baktıkları koşullar şöyle özetlenebilir:

- 1- Bilgisayar kullanımının iş güvencelerini tehlikeye atmayacağı bir ortam,
- 2- Yetenek ve sorumluluklarının arttırılarak, yeni kazandıkları beceri ve bilgiler sonucu kendilerine danışılan bir işyeri ortamı,
- 3- Kırtasiyecilik vb. lüzumsuz işler bertaraf edilerek, iş üretkenliğini arttırıldığı bir işyeri ortamı,
- 4- Kendi işleri üzerindeki öz-denetimlerinin ve inisiyatiflerinin arttığı bir işyeri ortamı.

Diğer görüşülenler ise ,bilgisayarların olumsuz yan etkilerinden söz etmişlerdir. Bu kişilere göre,

1-Çalışanlararası iletişim azalmıştır.

2-Gizlilik kalmamıştır, zira diğerleri memurun ekranını görmekte, özel bilgilere giriş yapabilmektedirler.

3-Bilgisayarlarda sistem dışı kalındığında gerginlik ortamı doğmaktadır.

Bilgisayarın Özel Yaşamdaki Etkileri:

Polisler "taşınabilir veri giriş terminalleri " ile park biletini ödemediği için park etmiş bir arabayı bile teşhis edebilirler. Üniversitelerin ,öğrenciye borç vermeden önce geçmişte aldığı notları incelemesi ve aldığı borcu iade etmeyen öğrencilerin izlenmesi vs. gibi durumlarda bilgisayarlar çok büyük fayda sağlarlar. Aynı şekilde, bir ev sahibi kiracısının geçmişte ev sahibi ile ihtilafa düşüp düşmediğini de bu yolla öğrenebilir. Burada, bu Data-Base'lar gerçek anlamda kişisel mahremiyeti tehdit mi etmektedirler? gibi bir soru gündeme gelmektedir. Öncelikle, "mahremiyete saygı duyulup duyulmaması gerektiği" sorusuna yanıt verilmelidir.

Değişik kültürlerin mahremiyete karşı farklı yaklaşımları olduğu bilinmek-

tedir. İlkel toplumlarda böyle bir kavram hemen hemen hiç yokken (nüfusun çok az oluşu nedeniyle herkes birbirinin en mahrem yönlerini bile bilebilir), büyük sanayii ülkelerinde vatandaşlar, kendi özel yaşamları hakkındaki bilgilere girebilme yetkisi taşıyan kişiler üzerinde kendilerine koruyucu bir kontrol mekanizması kurmak isterler. Benzer bir şekilde, aynı toplumda değişik şartlarda mahremiyete duyulan saygı da çeşitlilik gösterebilir. Savaş zamanında büyük destek gören kararlar, normal şartlar altında destek görmez, özel yaşama tecavüz biçiminde yorumlanabilirler. Yani mahremiyet, tüm şartlarda geçerli olan değişmez bir meta değil, ama işlevsel ve gerektiği zaman değerlendirilecek bir araçtır. Şahsi gelişime, yaratıcılık ve ilerlemeye önem veren toplumlarda mahremiyet çok önemlidir. Bilgisayarın özel yaşamdaki olumsuz etkisinin varlığı tartışılmaz bir konudur. Ancak bu durum, yasal düzenlemeler ile koruyucu önlemlerin birlikteliğiyle kontrol altında tutulabilir. (Örneğin, yasalar bazı verilerin beş seneden fazla hafızada tutulmasını yasaklar, bilgisayar güvenlik sistemleri elektronik yolla dinlemeyi önlemek amacıyla birtakım yollara başvurmuşlardır.

Mahremiyet Kavramının Hukuki Geçmişi:

ABD Federal Anayasası haberin serbest dolaşımını garantilediği gibi, sonuna dek bilgilendirilmiş toplum fikrini savunmaktadır. Bu kavramın temeli Magna Carta'ya kadar gitmektedir. Özgürlükler üç önemli kısıtlama ile sınırlandırılmışlardır:

- 1-Ulusal güvenlikle ilgili verilerin elde tutulması, gizlenmesi,
- 2-Kanunlara uyma,
- 3-Özel yaşama tecavüzün engellenmesi.

Her ne kadar Amerikan Federal Anayasası vatandaşların mahremiyet hakkını spesifik anlamda belirtmemişse de, Anayasa'daki bazı değişiklikler "mahremiyet" kavramını korumaya yönelik bir biçimde yorumlanmaktadır. Bazı eyaletler (Alaska, Arizona, California ve Washington) bu konuda koruyucu yasalar çıkartmışlardır. "Mahremiyet" kavramına nelerin girdiği Anayasaca açıkça belirtilmemişse de, birçok devlet ve federal mahkeme belirli alanları kıstas tutmaktadır. En geniş anlamda tanınan alanlar ise cinsellik ve evliliğidir.

Mahremiyet konusunda her geçen gün artan endişe birçok tartışmanın konusu olmuştur. (Özellikle 1974 tarihli 'Mahremiyet Yasası'nın sınırlı bir şekilde kullanılması). Mahremiyet Yasası şunları gerektirmektedir: 1-Federal Bürolar kişileri (kendi elemanları dahil) onlar hakkında ellerinde bilgi olduğuna dair haberdar ederler, 2- Bürolar, kişilerin kişisel bilgileri kopyalama, düzeltme ve değiştirmelerine izin verirler.

3-Kişiler hakkındaki bilgi türleri sınırlandırılmaldır. Bazı istisnalarla, bu bürolar kişisel bilgileri dışarıya vermeden o kişinin yazılı rızasını almalıdır.

1974 Mahremiyet Yasası ile, özel işlerin gerektirdiği kural ve uygulamaları Kongre'ye öneren "Mahremiyeti Koruma Komisyonu" kurulmuştur. Komisyonun önerileri arasında, 1974 Mahremiyet Yasası'nın özel sektöre yansıtılmaması da vardır. 1981 itibarıyla dokuz eyalet (Arkansas, Connecticut, California, Indiana, Massachusetts, Ohio, Utah, Virginia) 1924 Federal Mahremiyet Yasası'na benzer Mahremiyet Yasasını çıkartmışlardır. New York ve Colorado eyaletleri daha az kapsamlı kanunlar çıkartmışlardır. Sekiz eyalette (California, Connecticut, Maine, Michigan, North Carolina, Oregon, Pennsylvania, Wisconsin) çalışan kişilerin kendi dosyalarını inceleme hakları yasalarla tescil edilmiştir.

Federal ve Devlet Kanunlarına ek olarak birçok mahkeme, başlıbaşına olan mahremiyete tecavüz edilerek yapılan haksızlıklarla uğraşır. Bu kavramda temelde alınan kıstaslar toplumun gelenekleridir ve bu husus çerçevesinde mahkemeler yaptırımlar koymaktadırlar. Bununla beraber, mahremiyetin ihlali, iftira etmek olayından tamamen ayrı bir konudur. Mahremiyetin ihlali, bilginin ortada mantiki nedenlerden dolayı bir ihtiyaç duyulmadığında, açığa vurulmasıdır. İftira olayı ancak yanlış veya yanıltıcı bilgilerin verilmesi durumunda ortaya çıkmaktadır. İftira dolu bilgilerin açığa vurulması vakaları oldukça çoktur, eğer doğru olduğuna inanılır ve işin kendisini kendi çıkarları doğrultusunda koruma gerekliliği fikrine sahip olunursa, bu durumda herhangi bir aksiyon alınmaz. Öte yandan, yasal yetkiye sahip olmayan kişilere utanıcı, özel bilgilerin açıklanması gizliliğe tecavüz kapsamına girer. Bir federal mahkeme, işvereni işçinin özel dosyasını iyi muhafaza etmekten sorumlu tutmuştur. Yine milletvekilleri Barry Goldwater Jr. ve Edward Koch 1974 yılında önerdikleri yasa da özel sektöre uygulanabilir kişisel bilgilerin sınırlarını çizmişlerdir. Bu konuda yedi üyeli "Özel Yaşamı Koruma Komisyonu" nun çıkardığı kurallardan da söz etmeye değer. Komisyon şu yaptırımları önermiştir:

- 1-Dosya ve bilgilendirme sistemleri hakkında işyerlerinin bilgi vermesi,
- 2-İş yerlerinin iş amacına yönelik kişisel bilgileri , doğrudan doğruya işçiden sağlaması,
- 3-İş yerleri arası bilgi akışının kısıtlanması,
- 4-İş yerlerinin personel dosyalarını tam ve eksiksiz tutması,
- 5-Kişilere kendi dosyalarını inceleme hakkı sağlanması,

6-Hakkında bilgi toplanılan kişinin kendisine yazılı bildirimde bulunulması,

7-Kurallara uymama durumunda ağır yaptırımların uygulanması,

8-Bu yaptırımların uygulanmasının Komisyonca denetimi.

Ancak bu önerilerin kanunlaştırılması halinde, mahkeme ve personel idarecilerine hangi durumlarda bir önlem alacağına dair izin verebilmek için ,bazı maddelerin daha açığa kavuşturulup, bir örnek kural haline sokulması gerekmektedir.Komisyonun bulguları doğrultusunda birçok eyaletin "mahremiyet" yaptırımları, işçiye, yargılama usulüne ait üç teminat ile sağlanır:

a-Personel dosyasının varlığından haberdar edilmek,

b-Dosyayı inceleme hakkı,

c-Personel dosyasındaki 'doğru olmayan' bilgileri düzeltme hakkı.

Günümüzde özel sektör çalışanlarının mahremiyetini koruyacak geniş uygulamalı federal kurallar yoktur. Önceden de belirtildiği gibi, devlet memurları ,1974 Mahremiyet Yasası ile koruma altındadırlar. Bu federal kanun ,mahkemelerce bazı olaylarda ilçe ve belediye memurlarına da uygulanması yönünde destek görmüştür. Özel sektördeki personel müdürlerinin mahremiyet kuralları hakkında yetersiz bilgiye sahip olmaları nedeniyle, özel sektörde çalışanlar bu konuda direkt yasal etkisi olmayan, devlete ait yönetmeliklerle yapay bir biçimde korunmaktadırlar. Bazı personel müdürleri elemanlarını korumadaki hukuki noktanın, gerçekte direkt olarak çalışan kişinin mahremiyet hakkını ele alan kanunlardan ziyade devletin 'ayırt etmeme' kanunlarına dayalı olduğundan pek haberdar görünmezler.Bu paralellikte işçiler, işverenin bu noktada (ayırımçılık) düşüştüğü ikilemden kendi menfaatleri doğrultusunda fayda sağlayabilirler. Gerçekte, yakın zamanda federal mahkemenin aldığı karar işverenin işçi mahremiyetine tecavüzün 'Medeni Haklar'ın ihlali anlamına geldiğini göstermektedir. Ancak bu, ilgili Medeni Haklar Yasasının varlığından kaynaklanmıştır. Yoksa Mahremiyet Yasasının bir sonucu değildir. Bu nedenden yanlış kanuni nedenlere bağlı kalınırsa, tam anlamıyla işçi mahremiyetini korumaya çalışan personel müdürleri kanunen kendilerini doğru kabul ederler.

İşçi mahremiyetini korumanın yakın gelecekte daha da önem kazanacağını belirten birçok bulgu vardır. Mahremiyet hakkı ,ABD vatandaşlarının temel hakkı

sayılmaktadır. Ancak bu hakkın ABD toplumunda korunmasının sorunlu hale geldiğini belirten göstergeler de vardır. Çoğu kişi 1974 Mahremiyet Yasasının, işe alma durumlarında kullanılır olduğunu zannetmektedir. Gerçekte yasa, devlet bürolarında çalışanları kapsamaktadır. Çalışanın iznini almadan bilgi aktarımını yasalar, kişinin kişisel dosyaları inceleme hakkını sağlar. Ancak bu kurallar henüz özel sektörde yaygınlaşmamıştır.

İkinci olarak, birçok eyalet mahremiyet hakkını koruma yönünde bazı yasalar çıkartmışlar , fakat bunlarda da anlam kargaşasına düşülmüştür.

Üçüncüsü, bilgi edinmede ticari ve devlet çıkarlarının sözkonusu olma durumudur. Örneğin, kredi veren bürolar, kişinin doğal olarak o anki maaşını ve maaş trendini öğrenmek durumundadırlar.

Dördüncü olarak, organizasyonlar bünyesinde çalışanların hakkında bilginin toplanıp, bilgisayarlara ve telekomünikasyon cihazlarına aktarımıyla olayın hızla yaygınlaştırılmasıdır.

Gelişen teknoloji ile ortak bir data-base ile kişinin şirkette çalıştığı sürece ilgili tüm ayrıntılı bilgiler, yaptıkları vs. geniş ölçüde kolaylıkla yayılabilir. Bu gibi durumlar bazı kişilerce temel mahremiyet hakkının tehlikeye sokulması biçiminde yorumlanmaktadır. Ulusal düzeyde bu tartışma toplumsal dikkat çeken işçi mahremiyet hakkının ihlali olaylarında daha da alevlenecektir. Belirtilen organizasyonda işçi mahremiyetini çerçeveleyen ihtilafli konuların miktarı, mahremiyet ihlallerinin toplamı ile belirginleşecektir. Burada önemli olan husus, olaylara bazı uygulamaları getirirken ,hangi faktör ve bilginin işçinin mahremiyet haklarını ihlal edeceğini bilmektir. Kişiye ait bilgilerin organizasyonda ele alınması personel müdürlerine birçok önemli göstergelyi sunmaktadır. Personel müdürlerinin, işçi mahremiyetini korumaya yönelik ,yerine getirmeleri gereken iki rolü vardır. Birincisi ,işe alma, eğitime vs, ikincisi ise, şirket içinde yöneticiler için mahremiyet alanında elemanlara teknik rehberlik yapmaktır. Bunun yanısıra, işçinin iş referansları, kanuni soruşturmaları, sigorta riskleri vs. gibi konulardaki kişisel bilgileri üçüncü kişilere sağlamasıdır. Ancak bu rol, bazen potansiyel mahremiyeti tehdit unsuru oluşturacak durumlar yaratabilmektedir.

SONUÇ

Bilgisayarlar kişiliğimiz üzerinde birtakım değişiklikler yaparak, yaşamımızı yönlendiren kilometre taşı olarak anılan olaylar serisine katılmak suretiyle kendimiz hakkımızda algıladıklarımızı değiştirebilir. Bu kilometre taşlarına örnek vermek

gerekirse, ilki, Kopernik'in insanın yaşadığı dünyanın evrenin merkezi olmadığını keşfetmesi, ikincisi ise ,Charles Darwin'in insanoğlunun Tanrı'nın yaratması ile değil, fakat doğada yer alan basit türlerin zaman içinde tabiat evrimi ile oluştuğunun keşfidir. Üçüncü olarak da ,Karl Marx ve Sigmund Freud'un, inanıldığı gibi, insan beyninin ulvi, Tanrısal güçten kaynaklanmadığını, sosyal ve ekonomik güçler sonucu elde edildiğini ortaya çıkarmalarıdır. Bilgisayarlar da dördüncü buluş olarak sayılmalıdır.

Bilgisayarın anlamı hakkında kişileri iki gruba toplayabiliriz: Savunucular ve Şüpheciler. Bilgisayar teknolojisinin olumlu yönlerini ön plana çıkaran Savunuculara göre, bilgisayar teknolojisi ekonomideki etkinliği arttıracak bir araçtır. Bu grup-takiler, bilgisayar veya diğer yeni teknolojilerin halihazırdaki ihtiyaçları tatmin ettiğini düşünmektedirler. Yine aynı şekilde, bilgisayarlar sayesinde hastanelerin daha çok hasta tedavi ettiğini, araba montaj fabrikalarında daha iyi araba yapıldığını ve devletin topluma daha iyi servis götürdüğünü savunurlar. Diğer yandan, kişi ve organizasyonların kompüterizasyon kararlarını nasıl aldıkları hakkında da tahminlerde bulunurlar:

1-Toplumsal açıdan paylaşılan bir kriterle toplum veya şirket için iyinin ne olduğuna karar vermede,

2-Bilgisayar yerleşimini kontrol etmek isteyen çeşitli gruplar arasındaki or-tak güveni sağlamada,

3-Bazı seçenekler üzerindeki bilginin geniş ölçüde yayılması için. Örneğin bu kişiler, hastane çalışanlarının gelir, güç ve prestij kazanmak amacı gütmeyen, yalnız hastaları iyileştirme amacıyla olduğunu düşünürler. Bunun gibi, fabrika müdürlerinin üretim bölümündeki çalışanlarla daha içiçe olması kolayla-şır, dahili hasılat servis elemanlarının herkesin kişisel gelir kaynakları hakkında bilgilenmesi olayı gerçekleşebilir. Şüphecilerin ise, daha değişik bakış açıları vardır. Bu kişiler, davranışın standartizasyonundan korkarlar. Her ne kadar bunun tarihsel kökenleri oldukça eskiye dayansa da, bilgisayarların or-taya çıkışı ile bu hastalık daha belirgin hale gelmiştir.

Şüphecilere göre, yeni teknolojiler karmaşık hale gelen sistemlerin, beraberinde, üstün bilim adamların bile önceden göremeyeceği tehlikeleri getirmesi olasılığına da hazırlıklı olunmalıdır. Bu şüpheli kesim, bilgisayarların toplumsal yararlarının ağır bastığını savunan kesime oranla daha az fikir birliğine sahiptirler. İnanışları şey, toplumsal ve kurumsal yapıların içinde yer alan insanların, değişken ve bazen de bağdaşmayan amaçlara sahip olduğudur. Bu düşüncede olanlar, sorunların, bilgisayarların planlı ve insaniyet adına kullanılmasından çok, gelişigüzel ve kötü niyetle kullanılmasından kaynaklandığını savunmaktadırlar. Bunlar, bilgisayar yorumcula-

rının, kendi güç ve etkilerini artırma amacıyla bu teknolojiyi kullanacak güç ve hünere sahip kişiler olduğu düşüncesindedirler. Bununla birlikte, şüpheçiler hastanelerde yönetim ve doktorlararası çelişkili amaçlar olduğunu (masrafları düşürmeye çalışan idareciler ve son teknolojiyi isteyen doktorlar) ve gelişmiş yönetim enformasyon sistemlerinin hastane yöneticilerinin kontrolünü arttırmada, doktorların harcamaları kadar bir masraf sağlayacağını düşünürler. Şüpheçiler, fabrika müdürleri veya vergi toplayıcıları gibi grubların güçlerini sınırlamak taraftarıdır. Bu düşünce çerçevesinde olanlar, kompüterizasyon sonucu karar vermenin daha merkezileştiğini gösteren, sigortacılık sektörü üzerinde yoğunlaşan araştırmaları örnek olarak gösterirler.

Toplum düzeyinde, şüpheçiler ekonomik gücün kazanılmasından çok, gizliliğin yok olması ve işsizlik artışı noktalarıyla ilgilidirler. Onlara göre, güçlü kişiler kendi etki ve mevkilerini kısıtlayacak yeni teknolojileri onaylamazlar.

Kısaca özetlemek gerekirse şunları söyleyebiliriz: Günümüz bilgisayar teknolojisinin yaşam biçimimize neler getireceğini söylemek için vakit oldukça erkendir. Bilgisayar çağı henüz çok yeni olup, teknolojisi ve kullanımı da her an yeni gelişmeler kaydetmektedir. Bilgisayarlar bilindiği üzere, yaşam kalitemize zarar verdikleri gibi, geliştirecek potansiyele de sahiptirler. Bizlere düşen görev işte bu yararları azamiye, zararları ise asgariye indirmek olacaktır.

KAYNAKLAR:

- Control Data Corporation. 1984. Approved policy and procedure on data collection of employee information. **Personel Manager's Manual**, January.
- Dvorak, John C. 1988. Virus wars: A serious warning. **PC Magazine**, February 29:71.
- Dewey, J., **The Public and Its Problems**, in L. W. Levy, ed., **Civil Liberties in American History**, (New York: Da Capo Press, 1941).
- Duffy, D.J., **Privacy vs Disclosure: Balancing Employee and Employer Rights**, *Employee Relations Law Journal* 7 (1982):594-609.
- Ermann, D.M., Williams, M.B., Gutierrez, C., **Computers, Ethics, and Society**, Oxford University Press, New York, 1990.
- Gutierrez, Claudio and J.S. Hidalgo. 1988. **Suggesting What To Do Next**. Proceedings of 1988 ACM Symposium on Personal and Small Computers. Paris: INRIA.
- Masuda, Yoneji. 1983. **The Information Society as Post-Industrial Society**. MD: World Future Society.
- Office of Technological Assessment. 1987777. **The Electronic Supervisor**. Office

of Technological Assessment, U.S. Congress. Washington DC: US. Government Printing Office, Sept.

Perl, Peter, 1984. **Monitoring By Computer Sparks Employee Concerns.** *Washington Post*, September 2:1.

Swaboda, Frank. 1987. "A Good Thing is Brought to Life in Louisville." **Washington Post Weekly Edition**, Nov.2, p.20.

Tolchinsky. P.D, McCuddy M.K., Adams J, Ganster D.C., Woodman, R.W., Fromkin H.L, "Employee Perceptions of Invasion of Privacy: A Field Simulation Experiment", **Journal of Applied Psychology** 66 (1981): 308-13.

Woodman, Ganster, Adams, McCuddy, Tolchinsky, Fromkin "A Survey of Employee Perceptions on Information Privacy in Organizations ", **Academy of Management Journal** 25 (1982):647-63.